પ્રવચન નં.૧૩૦ ગાથા-૫૦ થી ૫૫ તા. ૭/૧૧/૭૮ મંગળવાર કારતક સુદ-૭

શ્રી સમયસાર ૫૦ થી ૫૫ ગાથા. ૧૯ બોલ ચાલ્યા છે.

વીસમો ‘કાયવર્ગણા’ આ કાયા છે ને એ પરમાણુનો સમૂહ, વચનવર્ગણા અને મનોવર્ગણા એનું કંપન જેમનું લક્ષણ છે એવા જે યોગસ્થાનો “કંપનના સ્થાન જે” તે બધાંય જીવને નથી. કંપે છે ને પ્રદેશ મનોવચન વર્ગણાના નિમિત્તથી ને કંપન પોતાનું પણ એ કંપન પુદ્‌ગલનું છે એમ કહે છે. એ પુદ્‌ગલના એ આત્માનો સ્વભાવ નથી. એ કંપન, યોગસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી. કારણકે તે પુદ્‌ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી તેની અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. એટલે ? કે ચૈતન્ય, જે સ્વરૂપ પ્રથમ વસ્તુ જે જ્ઞાયકસ્વભાવ ચૈતન્ય, આ ક, ખ, ગ, ઘ માં આવે છે ને ? પહેલો ‘ક’ એનો અર્થ આત્મા કર્યો છે. ‘ક’ એટલે આત્મા, અષ્ટ, ૧૦૦૮ લક્ષણો જેમ એમાં ‘ક’ પહેલો છે એમ અહીંયા ‘ક’ એ આ આત્મા એમ ભગવાન આત્મા ‘ક’ એટલે જ આત્મા એમ. અહીં તો કાય છે ને એટલે શરીર છે પણ અહીં તો ‘ક’ એટલે આત્મા એનો કાય એટલે જીવાસ્તિકાય, એ અનુભૂતિ તેની, જીવાસ્તિકાય જીવ અસ્તિકાય અસંખ્ય પ્રદેશ સમૂહ, તેની અનુભૂતિ તેના સ્વભાવ સન્મુખ થઈને જે અનુભવ આનંદની દશા આદિ જ્ઞાનની પર્યાય આદિ અનુભવ થાય એ અનુભૂતિથી ભિન્ન છે, દ્રવ્યથી પહેલું જીવમાં નથી એમ કહ્યું, છે ને ? એ જીવને નથી એમ કહ્યું, પછી કહ્યું કે એ જીવને નથી ક્યારે ? કે એને અનુભૂતિ થાય ત્યારે તે જીવને નથી. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

એ અષ્ટ ૧૦૦૮ લક્ષણ છે ને ? ભગવાનને કપાલી કહ્યા છે, કપાલી, ઓલા કપાલી નથી આવતા. કપાલી ! હે પ્રભુ આપ કપાલી છો ‘ક’ એટલે આત્મા ! પાલી નામ પાળનારા, આત્માના પાળનારા માટે આપ કપાલી છો. અહીંયા કહે છે, આત્માનો પાળનાર એટલે પ્રભુ

પોતે નિમિત્તથી કહ્યું છે પણ અહીંયા આત્મા જે શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ નવતત્ત્વમાં પણ એનું નામ પહેલું આવે છે ને ? 'જીવ' છ દ્રવ્યમાં એનું નામ છેલ્લું આવે છે. ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશ, કાળ, પુદ્‌ગલ ને જીવ. કારણ બધાનો જાણનાર એટલે છેલ્લો રાખ્યો. નવતત્ત્વમાં પહેલું. જેમ કકકામાં પહેલો' 'ક' એમ આ પહેલો ભગવાન આત્મા. એ શુદ્ધ ચૈતન્ય પહેલે નંબરે, જીવને એટલે દ્રવ્યને, આ યોગના કંપનો પુદ્‌ગલના પરિણામમય હોવાથી કંપન તો પર્યાયનું છે, પર્યાય પોતામાં, પણ એ કંપન એનો વાસ્તવિક સ્વભાવ નથી, એથી એને પુદ્‌ગલના પરિણામ કહી અને જીવને નથી, ક્યારે ? કે જીવની અનુભૂતિ કરે ત્યારે. આહાહા ! આવી વાત છે. આહાહાહા !

આ તો નંદીશ્વરદ્વીપનો પહેલો દિવસ છે ને આ ? અષ્ટાનિકાનો પહેલો દિવસ છે, ઇન્દ્રો ભગવાન પાસે ત્યાં જાય છે, ભલે ભક્તિનો શુભભાવ છે, પણ ઇન્દ્રો એકાવતારી પણ બાવન જિનાલયો, બધું અસ્તિ છે હોં, છે. ઇન્દ્રો પણ ભક્તિ કરવા, અઢીદ્વિપ બહાર આઠમું જિન છે ત્યાં ય જાય છે ભાવ આવે, છતાં એ ભાવ આંહી કહેશે આગળ કે વિશુદ્ધિસ્થાનો એ જીવના નથી, એ શુભભાવના પ્રકાર એ આવશે હોં ! છવ્વીસમું એ જીવમાં નથી. આહાહાહા !

એક બાજુ એમ કહેવું, સર્વ વિશુદ્ધ અધિકારમાં પાછળ કે પુણ્ય ને પાપ પણ જીવ છે. આવે છે ને ? ધર્મઅધર્મ જીવ છે, એ ધર્મ અધર્મ એટલે પુણ્ય પાપ, ધર્માસ્તિ અધર્માસ્તિથી એ ભિન્ન છે, પણ ધર્મ અધર્મ સહિત છે, એ ધર્મ અધર્મ એટલે પુણ્ય ને પાપ, જીવ પુણ્ય ને પાપમય છે, ત્યાં એમ કહેવું અને આંહી એમ કહેવું કે એ પરિણામ પુદ્‌ગલના છે, એના સ્વભાવમાં એ નથી એ અપેક્ષાએ પુદ્‌ગલનાં ગણીને, પુદ્‌ગલ જીવનો સ્વભાવ અનુભૂતિ થતાં તે પરિણામ અનુભવમાં આવતા નથી, ભિન્ન રહી જાય છે. અને આંહી કંપન કહ્યું એટલો પણ અનુભૂતિ થતાં સમ્યગ્દર્શન થતાં, અંશે કંપનનો પણ ક્ષય થાય છે. કેમ કે એના અનંત જે ગુણ છે એમાં ગુણનો આધાર જે દ્રવ્ય છે, એવા દ્રવ્યની અનુભૂતિ થઈ એને ચૈતન્ય ચમત્કારની પરિણતિ થઈ તે પરિણતિમાં અનંતા પુદ્‌ગલાદિનાં પરિણામ નથી, કંપન એમાં નથી પણ છતાં કંપનનો જે અંશ છે, તે અનુભૂતિને કાળે તેનો નાશ થાય છે અંશ. આહાહાહા !

આપણે તો આંહી અનુભૂતિ અપ્રતિહત લેવી છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? એટલે શું ? કે અનુભૂતિ થઈ તે થઈ, હવે એ જાય એવું નથી, એવો જે ભગવાન આત્મા, એના આ કંપન નથી કેમ કે પુદ્‌ગલના પરિણામ ગણીને, પણ ક્યારે નથી ? કે એ જીવની અનુભૂતિ કરે ત્યારે તેનામાં નથી એમ ભેદ પડે છે, એ વિના ભેદ પડતો નથી, છે તો જુદા, પણ જુદા હોવા છતાં, જુદાપણાનો અનુભવ હોય ત્યારે તે જુદા છે. આહાહા ! આવું સ્વરૂપ હવે, એ પુદ્‌ગલના પરિણામ છે. છે ? પુદ્‌ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી પોતાની અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. પોતે ભગવાન આત્મા એની અનુભૂતિ એમ કીધુંને ? પોતાની એટલે પોતાનું હોવાથી, અનુભૂતિ સ્વની અનુભૂતિ ચૈતન્યસ્વભાવ એની અનુભૂતિ, વર્તમાનમાં એટલે દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય ત્રણેય આવી ગયા. દ્રવ્ય આત્મા ને ગુણો આનંદ આદિ અને એની અનુભૂતિ તે પર્યાય. જે કંપન એ પણ ખરેખર પુદ્‌ગલની પર્યાય ગણી છે. પુદ્‌ગલદ્રવ્ય એના ગુણો વર્ણાદિ અને કંપન એ પર્યાય એ ત્રણ દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય આ ભગવાન દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયમાં નથી. હજી તો દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય નામ આવડતા ન હોય, એક જણો આવ્યો 'તો એક ફેરી ક્યાંકથી ઈન્દોરનો કે દ્રવ્ય, ગુણ,

પર્યાય શું ? શિક્ષણ શિબિરમાં (આવ્યો તો). આહાહા ! એ ૨૦ બોલ થયા.

એકવીસ. “જુદી જુદી પ્રકૃત્તિઓના પરિણામ જેમનું લક્ષણ છે, એવા બંધસ્થાનો જીવને નથી” બંધના પ્રકાર છે ને ભિન્ન ભિન્ન એ બધાં પરિણામ પુદ્ગલનાં છે. એ પુદ્ગલદ્રવ્યનાં પરિણામમય હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. જીવમાં એ નથી. પ્રકૃત્તિના જે પ્રકારો એના પરિણામ એ જડમાં છે પણ ક્યારે ? કે આ પરિણામ અનુભૂતિના કરે ત્યારે તેને જુદા છે, એમ જાણવામાં આવે. પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. ૨૧ થયા.

બાવીસ. પોતાનું ફળ ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ કર્મ અવસ્થા જડ અવસ્થા “જેમનું લક્ષણ, કર્મ અવસ્થા જેમનું લક્ષણ છે, એવા જે ઉદયસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી,” એ કર્મનાં ઉદયસ્થાનો અને પર્યાયમાં પણ જેટલા પ્રકાર વિકારાદિના ઉદય પ્રકાર થાય એ બધાય જીવને નથી. એ શું કહ્યું ? કે કર્મની પ્રકૃત્તિઓનાં જેટલા પ્રકાર છે એ તો જડનાં છે, હવે આ બાજુ એ તો ઉપાદાન એનું થયું, હવે એમાં નિમિત્ત છે આ બાજુમાં આત્મામાં, એટલા પ્રકૃત્તિના જેટલા પરિણામ છે ઉદયસ્થાનો એટલો એનો ભાવ અહીં પર્યાયમાં છે, પર્યાયમાં પણ એટલા જ પ્રકારના ભાવો જીવના એ તો એ ચીજ તો જડની થઈ ગઈ, હવે અહીંયા પણ એટલા પ્રકાર જીવની પર્યાયમાં છે, એને પણ જડના કહી દઈને.... સમજાણું કાંઈ ? એ શું કહ્યું ? કે જેટલા પ્રકૃત્તિના પ્રકારો છે, એ તો સ્વતંત્ર, હવે એમાં અહીંયા એમાં જીવ નિમિત્ત છે કે નહિ કોઈ પર્યાય એની ? એ પોતાના એટલા પ્રકૃત્તિના જે ભેદ છે એટલા જ પર્યાય અહીં પરિણામમાં હોય એટલા પ્રકાર પોતાને કારણે વિકૃત અવસ્થાનાં ભેદો છે. પણ બેયને ભેગા ગણી નાખ્યાં. ઉદયસ્થાન અને આ ભાવ બધોય એક ગણીને એ બધા પુદ્ગલના પરિણામ છે. આહાહા ! એ જીવને નથી.

એ પ્રશ્ન એક ફેરી ઉઠયો ’તો ભાઈએ વિરજીભાઈએ કર્યો ’ તો,રાણપુર ૮૪ નાં ચોમાસામાં, કે આ જેટલા પ્રકૃત્તિના પરમાણુઓ છે એ તો સ્વતંત્ર જડની પર્યાય, હવે આત્મામાં એનું નિમિત્તપણું થાય છે તેવા પ્રકાર છે કે નહિ ? આત્મામાં છે ને ? ન્યાં પ્રકૃત્તિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ જેટલા પ્રકારનાં છે એ તો એના, હવે એમાં અહીં નિમિત્તપણું છે એટલા પ્રકારનું અહીંયા પ્રકૃત્તિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ તેની વિકૃત અવસ્થા છે ને ? શું કીધું સમજાણું ? (શ્રોતાઃ– વધારે સ્પષ્ટ કરો) હેં ! હા, કરીએ છીએને ન્યાં તો બેને એક ગણશે હવે, પણ આંહી તો હજી કે જેટલી કર્મ પ્રકૃત્તિ છે એ પ્રકૃત્તિ સ્વભાવ એનાં પ્રદેશો, એની સ્થિતિ અને રસ એ ચાર પ્રકાર એમાં છે, એ તો એનામાં, હવે આંહી આત્મામાં એ નથી, અત્યારે નથી. બીજે કહેશે ઓલું તો એ વસ્તુ આત્મામાં નથી, આત્મામાં એનું નિમિત્તપણું થાય એવી કોઈ વસ્તુ છે કે નહિ ? (શ્રોતાઃ– પર્યાયમાં) પર્યાયમાં પ્રકૃત્તિ છે એ તો જડની જડમાં સ્વભાવ સ્થિતિ રસ અને પ્રદેશની સંખ્યા, એ તો જડની જડમાં પણ હવે એ તો ત્યાં એના ઉપાદાનમાં થયું, પણ આના ઉપાદાનમાં શું છે ? કે જેને એ નિમિત્ત થાય એ ઉપાદાનમાં શું છે ? ઝીણી વાત છે થોડી ભાઈ. એ તો વિરજીભાઈએ પ્રશ્ન કરેલો, કે અહીં તો કર્મ છે એ તો કર્મની અવસ્થા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ એનામાં છે. પણ અહીંયા આત્મામાં એને એની જે છે યોગ્યતાના પ્રમાણમાં આંહી પર્યાય છે કે નહિ ? ભાઈ ! જેટલી પ્રકૃત્તિનાં સ્થાન છે, ઉદયના અનુભાગના પ્રકાર છે, સ્થિતિના પ્રકાર છે, પ્રદેશની સંખ્યાના, એટલા જ પ્રમાણમાં અહીં પર્યાયમાં પણ એવી યોગ્યતા પોતાની

પોતાને લઈને છે. સમજાણું કાંઈ ? હવે આવી વાતું છે. કારણકે એ તો પરમાં જડનું ગયું, હવે આત્મામાં કાંઈ એનું ઉપાદાન આમાં છે ને એને નિમિત્ત થાય એવું આમાં કાંઈ છે કે નહીં ? આહાહાહા !

કેમકે જડના પરમાણુની પર્યાય છે એ તો સ્વતંત્ર એનો પર્યાય છે એનો, હવે એમાં છે એમાં આનું નિમિત્તપણું અને પોતામાં ઉપાદાનપણું શું છે ? એમાં નિમિત્તપણું એને થાય અને પોતાનું ઉપાદાનપણું થાય એ શું છે ઈ ? હેં ? (શ્રોતાઃ- જીવની વિકારી પર્યાય) જીવની એટલી યોગ્યતા જેટલા પ્રમાણમાં પ્રકૃત્તિ, સ્થિતિ, પ્રદેશ ને સંખ્યા એટલા જ પ્રમાણમાં એની યોગ્યતા પોતાની પર્યાયમાં છે વિકૃત. આહાહા ! ઝીણી વાત ભાઈ !

આંહીયાં તો બેયનાં ઉદયસ્થાન બેયને પુદ્‌ગલ પરિણામમાં નાખી દીધા. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? એ નિમિત્ત નિમિત્ત સંબંધથી થયેલો ભાવ એને પુદ્‌ગલનાં પરિણામમાં નાખી દીધા એને. હતા તો આનાં એની પર્યાય એ તો ઉપાદાન જડનું સ્વતંત્ર છે, અને આંહી વિકૃત અવસ્થા પણ ઉપાદાનની પર્યાયમાં સ્વતંત્ર છે ત્યારે તેના પ્રમાણમાં નિમિત્ત થાય છે, છતાં અહીંયા તો હવે, (શ્રોતાઃ- નૈમિતિક ભાવ પણ પર્યાયમાં) હેં ! ના, એ બધું. નૈમિતિક થાય એ પણ પુદ્‌ગલ ને એને નિમિત્ત થાય એ પણ પુદ્‌ગલ એ અપેક્ષા લેવી છે.

ઝીણી વાત ભાઈ વીતરાગ મારગનો કોઈપણ બોલ સૂક્ષ્મ બહુ કઠણ છે, આ તો ત્રણ લોકના નાથ, આજ તો એ વિચાર આવ્યો 'તો કે નવતત્ત્વમાં જીવતત્ત્વ પહેલું અને ધર્માસ્તિ છ દ્રવ્યના નામમાં જીવ છેલ્લો અને કર્મમાં 'ક' પહેલો અને બધામાં ભગવાન પહેલો આત્મા, દરેકને જાણવાના કાળમાં ઉર્ધ્વ આત્મા ન હોય તો જાણે કોને ? આહાહાહા !

એ આંહી જાણનારો ભગવાન આત્મા, એની પર્યાયમાં પ્રકૃત્તિ, સ્થિતિ, અનુભાગ ને પ્રદેશ યોગ્ય જે પુદ્‌ગલના પરિણામ છે તેને અહીંયા નિમિત્ત થાય એવી યોગ્યતા પોતાની પર્યાયમાં એટલા પ્રકારની યોગ્યતા સ્વતંત્ર સ્વયં સિદ્ધ છે એ એને લઈને નહિ, અને દ્રવ્ય ગુણને લઈને નહિ, અરે આવી આકરી વાત છે.

એ પર્યાયમાં એટલી યોગ્યતા જેટલા પ્રદેશો છે ત્યાં તેટલામાં નિમિત્ત થાય એવી વિકૃત્ત અવસ્થા પોતાની છે, જેટલો ત્યાં અનુભાગ રસ છે, સ્થિતિ છે, પ્રકૃતિ સ્વભાવ છે તેટલા જ પ્રમાણમાં અહીંયા યોગ્યતા વિકારની અવસ્થા અહીંયા આત્મામાં આત્માને લઈને છે. ઓલી ચીજ તો તદ્દ્‌ન જુદી છે આ જુદી છે, એવું સિદ્ધ કર્યા પછી, આ મારગ ભાઈ ! આંહી તો જીવને નથી. જે પ્રકાર સામામાં જેટલા છે તેટલા પ્રમાણમાં નિમિત્ત થવાની યોગ્યતા હતી, એ જીવને નથી એમ અહીં તો સિદ્ધ કરવું છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? આવી વાતું છે. બંધસ્થાનો તે જીવને નથી કારણકે તે પુદ્‌ગલદ્રવ્યનાં પરિણામમય હોવાથી પોતાની અનુભૂતિથી ભિન્ન છે.

હવે પોતાના ફળ ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ એવા ઉદયસ્થાન. અહીંયા ઉદયસ્થાન છે તો પર્યાયમાં એટલી યોગ્યતાનો પ્રકાર જેટલા ઉદય થાય ત્યાં, એટલો જ આંહી પ્રકાર પોતાની પર્યાયમાં છે. પણ એ બેનું નિમિત્ત નિમિત્તપણું વ્યવહારે છે, પરમાર્થે આત્મામાં નથી એમ કહીને એ બંધના ઉદયનાસ્થાનો જીવની પર્યાયમાં હોવા છતાં અને ઉદયસ્થાન જડનાં જડમાં હોવા છતાં બેના સંબંધને ગણીને એ પુદ્‌ગલનાં પરિણામ એને ગણીને જીવના સ્વભાવમાં એ નથી. આહાહા !

એ જીવના સ્વભાવમાં નથી, (એ) ક્યારે એને ખ્યાલ આવે ? કે ભગવાન આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ એની અનુભૂતિ થતાં તે જીવમાં નથી, અનુભૂતિથી પણ ભિન્ન છે, જીવમાં નથી પણ અનુભૂતિથી પણ ભિન્ન છે. આહાહા ! આવો મારગ વીતરાગનો ક્યાંય નથી. બધા વાતો કરે રજનીશ ને ઓલો બધાં ગપ્પાગપ્પ મારે. આંહી તો કહે છે કે પ્રભુ આત્મા પર્યાયને આલિંગન કરતો નથી. આહાહા ! એને ઠેકાણે પરનું આલિંગન અને ચુંબન, અરે પ્રભુ ગજબ કર્યો નાથ. અરે આવી વાતું હિન્દુસ્તાનમાં આર્યદેશમાં, હૈં ? આહાહાહા !

આંહી તો ભગવાન આત્મા, વિકૃત અવસ્થાને તો સ્પર્શતો અડતો નથી, પણ અવિકૃત પર્યાયને પણ દ્રવ્ય આલિંગન કરતું નથી. અને એ નિર્મળ અવસ્થા ભગવાન આત્માને આલિંગન કરતી નથી. બે ચીજ ભિન્ન છે. હવે આ એને ધર્મ આવો (રજનીશ) માળો જૈનમાં હતો પ્રોફસર. ગજબ કરી નાખ્યો જેનો મોરારજીને પણ વિરોધ કરવો પડયો. આ આત્મા પ્રભુ પરને ચુંબે ને આલિંગન એ તો પરને અડતો જ નથી ને ત્રણ કાળમાં, ત્રીજી ગાથામાં ન આવ્યું એ ? પરને પર દ્રવ્યના ગુણ પર્યાયને, આત્મા પોતાના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયને ચુંબે પણ પરને તો ચુંબતો નથી, અડતો નથી, આલિંગન કરતો નથી. ત્રીજી ગાથામાં આવ્યું' ને. પોતાના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયને પોતે ચુંબે એટલે ત્યાં તેમાં હોય આમ, પણ પરને તો અડતોય નથી, પરને અડે ક્યાંથી ? પરનો તો અભાવ છે એમાં. અહિંયા તો જે કાંઈ પરને ચુંબે છે પર્યાયમાં એની જે વિકૃત અવસ્થા જે છે એનો દ્રવ્યસ્વભાવ તો એને ચુંબતો નથી, પણ એ દ્રવ્યસ્વભાવની અનુભૂતિથી એ વિકૃત્ત અવસ્થા તે ભિન્ન છે. એની પર્યાયની વિકૃત અવસ્થા જીવમાં નથી એ બધા પુદ્ગલના પરિણામ ગણવામાં આવ્યા. નિમિત્ત નિમિત્તનો આખો સંબંધ વ્યવહાર બધો પરમાં નાખી દીધો. સમજાય એટલું સમજવું બાપુ આ તો પાર ન મળે. ભગવાનના મારગનો પાર ન મળે. થોડું ઘણું જાણીને એમ થઈ જાય કે અમે જાણ્યું બહુ. બાપા પાર ન મળે પ્રભુ. આહાહાહા !

આંહી કહે છે, એ ઉદયસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી, એક બાજુ કહે કે ઉદયસ્થાન પર્યાયમાં, પોતાની પર્યાયમાં છે. વિકૃતના ઉદયના જેટલા પ્રકાર છે તે બધાય, એ તો એની પર્યાયને પરથી ભિન્ન સિદ્ધ કરવા, પણ અહીં તો હવે પર્યાય વિકૃત અવસ્થાથી ભિન્ન સ્વભાવને સિદ્ધ કરવો છે. ઉદયસ્થાનો જીવમાં નથી, કારણકે તે પુદ્ગલદ્રવ્યનાં પરિણામમય હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. આ સ્વભાવનો અનુભવ થયો. એમાં એ આવતા નથી માટે ભિન્ન છે એમ. આહાહાહા !

ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ, જ્ઞાયક સ્વરૂપ એનો અનુભવ થતાં જ્ઞાનનો, આનંદનો એમાં એ સ્થાનો વિકૃત છે તે ઉદયસ્થાનો આવતા નથી માટે તે પુદ્ગલમયનાં પરિણામ ગણીને અનુભૂતિથી તેને ભિન્ન ગણવામાં આવ્યા છે. આહાહાહા ! બાવીસ થયા.

ત્રેવીસ. 'ગતિ' એ ચાર ગતિ નથી આત્મામાં, એ માર્ગણાસ્થાન આ શરીર નહિ હોં, શરીર એ કાંઈ ગતિ નથી, આ શરીર મનુષ્ય ગતિ નથી. અંદર જે પર્યાયમાં યોગ્યતા જે ગતિની મનુષ્યની છે તે ગતિ. એ ગતિ ત્યાં ગમન એ જાતનું પરિણમન છે ને ? ચાર ગતિનું મનુષ્યનું દેવઆદિનું એ ગતિ પણ ચાર, જીવમાં નથી. ગતિની પર્યાય એનામાં છે, ગતિ એની પર્યાયમાં એનામાં છે, એ ગતિ કર્મને લઈને શરીરને લઈને. આ શરીર મનુષ્યગતિ આ શરીર મનુષ્યગતિ

નથી આ તો જડની પર્યાય છે. મનુષ્યગતિ તો એને કહીએ જે મનુષ્યને યોગ્ય દશા થઈ અંદર એને મનુષ્યગતિ કહીએ. હવે છે તો એની પર્યાયમાં એ, પણ આંહી તો જીવ સ્વભાવના વર્ણનની અંદર તો એ ચારેય ગતિઓ પુદ્ગલના પરિણામ છે એમ કહ્યું. તે જીવમાં નથી. એ ગતિ જીવમાં નથી. આહાહાહા !

ઓલામાં આવે છે ને પંચાસ્તિકાયમાં કર્મ પરાભવ કરીને ભાવ થાય છે, આવે છે ને ? આવે છે ક્યાંક ? ભાવનું જ્યાં વર્ણન કર્યું ને ૫૬-૫૭ એમાં. એમાં એમ આવ્યું છે. પંચાસ્તિકાયમાં હોં ! થાય છે જીવમાં છે એ જીવમાં એની પર્યાય કર્મ એનો નાશ એ બધી પર્યાયો પરાભવ કરે છે, પરાભવ કરે છે એમ. સ્વભાવનો નાશ કરીને ગતિ ઊભી કરે છે એમ નિમિત્તથી તેથી પછી ન્યાં લોકો કહેને જો કર્મને લઈને થાય છે એ તો બીજી વાત છે સાંભળને ? કર્મ પરાભવ કરે છે, એમ કહે પણ એ તો ત્યાં પોતે પરાભવ થવાને લાયક છે તેને કર્મ પરાભવ કરે છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આવું છે. છે ને ? ૫૪-૫૫-૫૬ ગાથામાં પંચાસ્તિકાય, કર્મ એને પરાભવ કરીને આમ કરે છે. ગતિમાં પછી કરે છે. આંહી તો કહે છે કર્મ છે એ તો નિમિત્તરૂપે છે, નામકર્મની પ્રકૃત્તિ છે ને, એ ગતિ આદિની એ તો નિમિત્ત છે અને આત્મામાં ગતિની યોગ્યતા છે, એ આત્મામાં છે, પણ આંહી જીવના સ્વભાવના અનુભૂતિના કાળમાં તે ગતિની યોગ્યતાનો ભાવ તે અનુભૂતિમાં આવતો નથી. આહાહાહા !

આ તો હજી સાધારણ વાતો છે બધી. ચાર ગતિ એ માર્ગણા એ જીવને નથી, ચાર ગતિ જીવમાં નથી. એ પુદ્ગલના પરિણામ છે. કહે છે ભગવાન જ્ઞાયક સ્વરૂપ છે, ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રભુ એનો અનુભવ થતાં એ ગતિના પરિણામ એની અનુભૂતિમાં આવતા નથી. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? એની ગતિની યોગ્યતા એનામાં હોવા છતાં એ જીવના સ્વભાવની અનુભૂતિના કાળમાં તે પર્યાય આ અનુભૂતિમાં આવતી નથી, આરે ! આવી વાતું છે પ્રભુ. એથી એ ગતિના પરિણામને પણ પુદ્ગલદ્રવ્યનાં પરિણામ કહી દીધા. આહાહા ! માર્ગણાસ્થાન આને કહે છે.

"ઇન્દ્રિય" ઇન્દ્રિયોની સ્થિતિ આત્મામાં નથી. પાંચ ઇન્દ્રિય છે ને ? ભાવેન્દ્રિય અને દ્રવ્યેન્દ્રિય એ બેય, બેય માર્ગણાસ્થાન છે એ તો, પર્યાયમાં શોધવાની યોગ્યતા સ્વભાવમાં નથી. ઇન્દ્રિય ભાવેન્દ્રિય પર્યાય તો આત્માની પર્યાયમાં છે. દ્રવ્યેન્દ્રિય જડની પર્યાયમાં છે. છતાં બેયને પુદ્ગલના પરિણામ ગણીને એ જીવમાં એ નથી. નહીં તો ભાવેન્દ્રિય આવી ગઈ છે ૩૧મી ગાથામાં ભાવેન્દ્રિય, દ્રવ્યેન્દ્રિય ને ઇન્દ્રિયનાં વિષયો જીવમાં નથી, જીવ એનાથી જુદો છે અધિક છે, પરિપૂર્ણ છે. ૩૧મી ગાથામાં આવ્યું છે, જે ઇન્દ્રિયં જિણીતા એ ઇન્દ્રિય આત્મામાં નથી. એ બધાં પુદ્ગલનાં પરિણામ છે. કેમ ? કે અણીન્દ્રિય એવો જે ભગવાન આત્મા તેનાં અનુભવની પર્યાયમાં એ ભાવેન્દ્રિય અને દ્રવ્યેન્દ્રિય આમાં આવતી નથી આમાં, ભિન્ન રહી જાય છે. એ તો ૪૯ માં આવી ગયું ને ભાવેન્દ્રિય ક્ષયોપશમ ભાવ જે છે એ પણ આત્માનો સ્વભાવ નથી. એમ આવ્યું ૪૯માં, દ્રવ્યેન્દ્રિય છે એનો એ સ્વામી નથી જીવ, કે જેથી દ્રવ્યેન્દ્રિય વડે કરીને રસને ચાખે ને સાંભળે અને ભાવેન્દ્રિય છે એ એનું સ્વરૂપ નથી. એ ક્ષયોપશમ ભાવ છે. એ એના સ્વભાવની દૃષ્ટિએ જોતાં એ ક્ષયોપશમભાવ પણ એનો નથી. એ ૪૯ માં આવી ગયું આના પહેલાં.

"કાય" ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તેજસ, કાર્મણ અને એનાં ભેદો બધાં એ આત્મામાં

નથી. ઔદારિક શરીર કાય, વૈક્રિયિક શરીર એ છે ત્યાં એની યોગ્યતા તો છે. ત્યારે ત્યાં છે. સંબંધમાં શરીરને ને એનો સંબંધ છે એટલો નિમિત્ત નિમિત સંબંધ, ત્યારે નિમિત્તની યોગ્યતા તો ત્યાં છે શરીર છે એટલે, સંબંધ પોતાની યોગ્યતાનો એ પણ આત્મામાં નથી. કેમકે જીવનાં સ્વભાવની અનુભૂતિની પર્યાયમાં એ આવતું નથી કાય. આહાહાહા !

"યોગ" મન વચન ને કાયાના યોગ, ઠીક, યોગ છે તો પર્યાયનું કંપન પણ એ કર્મના નિમિત્તના સંબંધે થયેલું પુદ્‌ગલના પરિણામ ગણીને આત્મામાં એ નથી. આહાહા !

"વેદ" દ્રવ્યવેદ અને ભાવવેદ બેય જીવમાં નથી. પર્યાયમાં ભલે ભાવવેદ હો, દ્રવ્યવેદ તો પર્યાયમાં ય નથી એ તો જડમાં છે. આ ઇન્દ્રિયો જે શરીરની, એ તો જડની પર્યાય છે, આ જડઇન્દ્રિય એને તો આત્મા અડતોય નથી. અજ્ઞાની પણ હોં, ફક્ત જે ભાવવેદ છે વિકલ્પ જે, એ પણ પુદ્‌ગલનાં પરિણામ ગણીને, સ્વભાવની અનુભૂતિમાં એ નથી, સ્વભાવમાં નથી, વસ્તુના સ્વભાવમાં નથી, પણ નથી ક્યારે થાય ? કે એનો અનુભવ કરે ત્યારે, કે આ આત્મા છે આવો. સમજાણું કાંઈ ?

આવી વાતું છે બાપુ. વીતરાગ મારગ લોકોને સાધારણ કરીને હલવ્યો છે, આ કરો ને વ્રત પાળો દયા કરો ને (શ્રોતાઃ– ઓલા કહે કઠણ કરી નાખ્યો સાદો હતો ત્યાં) વસ્તુ જ આ છે. કઠણ કહે કે સારી કહે જે કહે એ. વસ્તુનું સ્વરૂપ જ આવું છે ત્યાં. કહો હિંમતભાઈ ! કઠણ કર્યું કહે છે, લોકો કહે છે, વસ્તુ તો આ છે. આહાહાહા !

વેદની વાસના એની પર્યાયમાં થવા છતાં, તેના જીવને જીવનો સ્વભાવ ને તેની અનુભૂતિમાં તે આવતો નથી માટે તે ભિન્ન ગણવામાં આવ્યું છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? વાસના છે તો એની પર્યાયમાં અને તે કર્મના વેદના ઉદયને લઈને નહિ. છતાં એ વિકૃત અવસ્થા છે, અલિંગગ્રહણમાં આવે છે ને ? દ્રવ્ય ને ભાવવેદ રહિત છે, અલિંગગ્રહણ છે. શૈલી તો જુઓ, દ્રવ્યવેદ ને ભાવવેદ લિંગ છે, તેનાથી અલિંગગ્રહણ છે, તેનાથી આત્મા ગ્રહવામાં આવતો નથી. આહાહા ! એ આંહી આમ કહ્યું એ જ અમૃતચંદ્રાચાર્યે ત્યાં અર્થ કર્યો. એ અહીંયા અમૃતચંદ્રાચાર્ય અહિંયા એ અર્થ કર્યો, કહે છે ને દુરુહ કરી નાખ્યું એમ કે આ નથી આ નથી, એટલું હતું એમાં આવું બધું વિસ્તાર કરીને માળે, હવે એનો છે એનો પાછા જગમોહનલાલજીએ વખાણ કર્યાં છે, એ પુસ્તકના હમણાં આવ્યું છે કાલ જગમોહનલાલજીએ વખાણ કર્યાં પુસ્તક બહુ સારું કર્યું છે. આહાહાહા !

"વેદ" વેદ એ દ્રવ્ય ને ભાવવેદ લિંગ છે, તેનાથી આત્મા જણાય એવો નથી માટે અલિંગગ્રહણ. અહીં કહે છે કે વેદ દ્રવ્ય ને ભાવવેદ, એ જીવના અનુભવમાં નથી આવતો. કારણકે જીવના સ્વભાવમાં નથી, તેથી સ્વભાવના અનુભવમાં એ આવતો નથી. માટે તે વેદભાવ ભિન્ન છે એ પુદ્‌ગલના પરિણામ ગણવામાં આવ્યા. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? અહીં સુધી આવ્યું, વેદ સુધી આવ્યું, સ્ત્રી, પુરુષ કે નપુંસકનો વિકલ્પ જે ઊઠે છે, એ ભાવવેદ છે, છે તો એની પર્યાયમાં એને કારણે પણ વાસ્તવિક સ્વભાવમાં નથી. ત્રિકાળી ધ્રુવ સ્વભાવની અપેક્ષાથી જોઈએ તો તે અનુભૂતિમાં એ આવતો નથી, ત્રિકાળી સ્વભાવનું સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન થતાં તેમાં એ ચીજ આવતી નથી, માટે વેદને પુદ્‌ગલ પરિણામ ગણી અને ભિન્ન કહેવામાં

આવ્યા છે. આટલું નવરાશ ક્યાં હવે? અરે આવો કાળ મનુષ્યપણાનો મળ્યો પ્રભુ, એમાં જૈનધર્મ વાડો મળ્યો. એમાં આ વાત સમજવાની ફુરસદ ન મળે તો કે દી' સમજશે? આહાહા!

'કષાય' ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એવા જે કષાયના ભાવ એને અહીંયા પુદ્‌ગલના પરિણામ કહ્યા. પુદ્‌ગલદ્રવ્યના પરિણામમય પાછા એમ અભેદ, કેમકે તે જીવની પોતાની અનુભૂતિ, પોતાનો ભગવાન આત્મા આનંદકંદ શુદ્ધચૈતન્ય એને અનુસરીને થતી અનુભૂતિ એમાં આ અનુસરણ આવતું નથી, કષાયનો ભાવ એમાં આવતો નથી માટે તે પુદ્‌ગલના પરિણામ કહ્યાં છે, ભિન્ન ગણવામાં આવ્યો છે. આ ટીકા અમૃતચંદ્રાચાર્યની ટીકા. આહાહા!

"જ્ઞાન" એ મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યય આદિ ભેદો એ જીવના સ્વભાવમાં નથી. આહાહા! ભેદ છે તે અભેદ અનુભવ થતાં તેમાં આ ભેદ નથી આવતો. શું કહ્યું? એ ઝીણું છે. કે ભગવાન આત્મા અખંડ અભેદ ચૈતન્ય સ્વરૂપ, તેનો અનુભવ કરતા જ્ઞાનના પાંચ ભેદો તેમાં અનુભૂતિમાં આવતા નથી, અભેદમાં ભેદ આવતા નથી. માટે તે ભેદને (પુદ્‌ગલનાં પરિણામ કીધા) કેમકે ભેદ ઉપર લક્ષ જતાં, રાગ થાય છે અને તેથી તે ભેદનો ભાવ પુદ્‌ગલના પરિણામમાં નાખી દઈને. આહાહા! હવે આવું ક્યાં? નવા માણસ તદ્‌ન અજાણ્યા હોય એને આ શું કહે છે આવી વાતું? એ જ્ઞાનના પાંચ પ્રકાર અને એમાં અજ્ઞાનના પણ પ્રકાર એ બધાય ભેદમાં જાય છે. અનુભૂતિના અભેદમાં એ ભેદો આવતા નથી. સામે છે ને પુસ્તક? આવી વાત છે. એને સમજવી પડશે બાપુ. મોંઘી પડે તોપણ એણે સમજવી પડશે ભાઈ! અરે આવા ટાણાં ક્યારે મળશે? એને જાણવું પડશે, પહેલાં ખ્યાલમાં જ્ઞાનમાં તો નક્કી કરવું પડશે ને? અનુભૂતિ પછી. સમજાય છે? જ્ઞાનમાં, જ્ઞાનના એ ભેદો આત્મામાં નથી, અભેદની અનુભૂતિ થતાં પણ એમાં નથી, એથી એને પુદ્‌ગલના પરિણામ કહીને, અનુભૂતિથી ભિન્ન કહ્યાં છે. ગજબ વાત છે. માર્ગણાસ્થાન કહ્યાં ને? આ જીવ કયા સ્થાનમાં છે, કયા પ્રકારમાં છે. કહે છે કે એ કયા પ્રકારમાં છે ને કયા સ્થાનમાં છે, એ વસ્તુમાં નથી. માર્ગણા છે ને? માર્ગણા એટલે શોધવું. આ કઈ પર્યાયમાં છે, કયા વેદમાં છે, કઈ ગતિમાં છે, એમ છતાંય એ બધા સ્થાનો જીવ સ્વભાવમાં નથી. આહાહા! આવી વાતું છે.

"સંયમ" સંયમ અસંયમ એના બધા ભેદ લેવા. સંયમ, સંયમાસંયમ, અસંયમ એટલા બધા ભેદ છે, એ સંયમસ્થાન પણ જીવમાં નથી, ભેદ છે તે નથી એટલું સિદ્ધ કરવું છે. છે તો ભેદ એની પર્યાયમાં પણ અહીંયા ચૈતન્ય સ્વભાવ એકરૂપ અખંડ, એનો અનુભવ થતાં તેની સન્મુખની દશા થતાં, આ બધી દશાઓ બધી બહાર રહી જાય છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? અનુભૂતિ છે તો પર્યાય પ્રગટ પણ તે અનુભૂતિની પર્યાયમાં સ્વ તરફના વલણવાળી દશા છે, તેથી તે ભેદવાળી દશા અનુભૂતિથી ભિન્ન છે, અનુભૂતિ છે તો પર્યાય, એ નિશ્ચયથી તો એ અનુભૂતિની પર્યાય દ્રવ્યમાં નથી. સિદ્ધની પર્યાય પણ દ્રવ્યમાં નથી, પર્યાય દ્રવ્યમાં ક્યાં છે? પર્યાય પર્યાયમાં છે. (શ્રોતાઃ- દ્રવ્યનો પ્રતિભાસ તો ખરોને?) સાંભળો, સાંભળો પ્રશ્ન કરવા કરતા (પહેલા) સમજવું, જરી એમાં ધ્યાન રાખવું, એમાં બધા ઉત્તર આવી જાય છે, નહીંતર એમાં ફેરફાર થઈ જશે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા! આવી વાત છે. એ સંયમના સ્થાન એ બધા

ભેદો, કયા સંયમની પર્યાયમાં આ જીવ છે એમ શોધવું, એ વસ્તુના સ્વરૂપમાં નથી. જીવનો સ્વભાવ પરિપૂર્ણ અભેદ, અખંડ “અ” આવે છે ને ઓલામાં “અ” પહેલો આવે છે. અ, આ, ઇ, ઉ, આમાં “ક” પહેલો આવે છે, આત્મા “અ” એટલે અખંડ ‘ક’ અને ‘અ’ એ સંયમના સ્થાનો પણ પુદ્ગલના પરિણામ સ્થાન ગણીને દ્રવ્યનો અભેદ અનુભવ થતાં, ભેદો એનામાં નથી માટે પુદ્ગલસ્થાન કહેવામાં આવે છે.

“દર્શન” ચક્ષુ અચક્ષુ અવધિ કેવળ એ દર્શન લેવું, સમકિતની પછી વાત આવશે, સમજાણું કાંઈ ? એ દર્શનના ભેદો પણ ભેદને પુદ્ગલ પરિણામ ગણીને, અભેદના અનુભવમાં એ આવતા નથી ભેદ, માટે તેને ભિન્ન ગણવામાં આવ્યા છે. આ ઝીણી વાતું. કષાયનો તો ઠીક પણ આ તો એના ભેદોય એમાં નથી, એમ કહે છે એવી વાત છે. ભગવાન અખંડ આનંદ અભેદ સ્વરૂપ એનો અનુભવ થતાં, એ આ દર્શનના ભેદો ચક્ષુ અચક્ષુ અવધિ કેવળ એ ભેદ એમાં આવતા નથી. આહાહા !

“લેશ્યા” છ લેશ્યા, કૃષ્ણ–નીલ–કાપોત–તેજો–પદ્મ–શુક્લ એ લેશ્યા તો પ્રત્યક્ષ મલિન છે, એને પણ અહીં પુદ્ગલના પરિણામ ગણીને અલેશ્યી પ્રભુ આત્માનો સ્વભાવની અનુભૂતિ થતાં એ લેશ્યા એમાં આવતી નથી. તેજો, પદ્મ ને શુક્લ લેશ્યા પણ અનુભૂતિમાં આવતી નથી. એનાથી અનુભૂતિ થતી નથી. દ્રવ્યનો અખંડાનંદ પ્રભુ સ્વભાવ એની અનુભૂતિમાં આ લેશ્યાના પરિણામથી અનુભૂતિ નહિ, દ્રવ્યના આશ્રયથી અનુભૂતિ થઈ છે, લેશ્યાના આશ્રયે અનુભૂતિ થતી નથી, તેમ તે અનુભૂતિમાં તે લેશ્યા આવતી નથી. એનાથી થતી તો નથી પણ એના અનુભવમાં એ આવતી નથી. શુક્લ લેશ્યા, (શ્રોતાઃ– એ તો વિકારી પર્યાય છે) એ વિકારી દશા છે વિકલ્પ છે લેશ્યા આત્મામાં આવતી નથી અનુભવમાં. અરે ભવ્ય અને અભવ્ય બે ભેદો પણ જીવના સ્વભાવમાં નથી. ઠીક પર્યાય છે. ભવ્યપણું અને અભવ્યપણું એ તો પર્યાય છે, એ દ્રવ્યના સ્વભાવમાં એ ભવ્યપણું અને અભવ્યપણું અહીં પુદ્ગલના પરિણામ ગણીને કાઢી નાખ્યાં છે. કેમકે સિદ્ધમાં હવે ભવ્યપણું રહેતું નથી, તો રહેતું નથી તો એનો સ્વભાવ હોય તો તો રહેવું જોઈએ. જે યોગ્યતા છે એ પ્રગટ થઈ ગઈ છે પૂરી. આહાહા !

સોગાનીમાંય આવે છે કે આત્મા ભવી છે કે અભવી ? એ ભવી અભવી રહેવા દે છોડી દે. સોગાનીમાં આવે છે, દ્રવ્યદૃષ્ટિપ્રકાશ આપણે તો આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ છે એ ભવ્ય અભવ્ય નહીં. આહાહા !

“સમકિતના પ્રકાર, ઉપશમ ને ક્ષાયિક ને ક્ષયોપશમ ને મિથ્યાત્વ ને સાસાદન અને એના બધાં ભેદો, એ ભેદો સ્વરૂપના અનુભવમાં નથી, જીવમાં નથી. જીવમાં નથી એટલે કે ક્યારે તેને નથી, કે એનો અનુભવ કરે ત્યારે એનામાં નથી જીવમાં એમ એને ખ્યાલ આવ્યો. સમકિત ક્ષાયિક સમક્તિની પર્યાય જીવમાં નથી, ઓલા સર્વ વિશુદ્ધમાં એમ કહે કે પુણ્ય ને પાપ જીવ છે આવે છે ને એ ? સૂત્રજ્ઞાન તે જીવ છે, પ્રવજ્યા તે જીવ છે. એની પર્યાય છે, એનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે, આંહી તો એના જીવ સ્વભાવમાં એ ભેદ નથી, એ સમકિતના ભેદો જીવના સ્વભાવમાં અનુભૂતિ કરતા ભેદ અનુભવમાં આવતા નથી. આહાહાહા !

“સંજ્ઞા” સંજ્ઞી અસંજ્ઞી એ આત્મામાં નથી. “આહાર અણાહાર” જેમનાં લક્ષણ એવા

માર્ગણસ્થાનો માર્ગણા એટલે શોધવું કઈ પર્યાયમાં છે, કઈ ગતિમાં છે, કઈ લેશ્યામાં છે, કયા જ્ઞાનની પર્યાયમાં છે, એમ શોધવું, એ બધા શોધકની જે અવસ્થા તે બધાય જીવને નથી, એવા જેમનાં લક્ષણ છે, એવા માર્ગણાસ્થાનો શોધવાના પ્રકાર, તે બધાય જીવને નથી. કારણ કે પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી, ભેદ ઉપર લક્ષ જતાં વિકલ્પ ઊઠે છે અને અભેદનો અનુભવ કરતાં ભેદ ભેગો આવતો નથી. આવી વાતું. અભેદનો અનુભવ છે તો પર્યાય, પણ એ અભેદનો અનુભવ એ પર્યાયમાં આ ભેદનો ભાવ આવતો નથી. ઝીણો વિષય છે. ૨૯ બોલનો ઉકરડો કીધો છે. આહાહા ! ત્રેવીસ થયા.

ચોવીસ. જુદી જુદી પ્રકૃત્તિઓનું અમુક મુદત સુધી સાથે રહેવું એવું જેનું લક્ષણ છે એ સ્થિતિબંધસ્થાનો, સ્થિતિ, સ્થિતિ કર્મની સ્થિતિ છે ને ? એ સ્થિતિ આટલી મુદત રહે કર્મ આત્મામાં પણ તેનું નિમિત્તપણું છે. આટલી સ્થિતિ ત્યાં રહે એવી આંહી આત્મામાં પણ એવી યોગ્યતાની એક સ્થિતિ છે, યોગ્યતા છે. ઓલો છે એ જડમાં છે અને આ સ્થિતિને યોગ્ય ત્યાં રહ્યું છે. અહીં નિમિત્તપણું છે એની યોગ્યતા પોતામાં છે, પણ એ બેયને પુદ્ગલ પરિણામ ગણી નાખ્યા. નિમિત્તના સંબંધે થયેલો ભાવ પણ નિમિત્તના ગણીને પુદ્ગલ પરિણામ ગણી નાખ્યા અને આત્માના અભેદના સ્વભાવથી જે અનુભવ થયો તે પરિણામ જીવનાં છે એમ કીધું. અનુભવ છે તો અનુભવ પરિણામ, પણ એ અનુભૂતિના પરિણામ જીવનાં છે આમ કે અને આ પરિણામ છે એ પુદ્ગલના છે. એવા જે સ્થિતિબંધસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી, કારણ પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. આહાહાહા !

પચ્ચીસ. હવે કષાયના વિપાકનું અતિશયપણું કર્મનો કષાય છે એનું ફળ વિપાક વિશેષપણું જેનું લક્ષણ સંકલેશ. વિશેષપણું કહેવું છે ને ? સંકલેશ પરિણામ સંકલેશ અશુભભાવ, અશુભના સ્થાન એ બધા પુદ્ગલદ્રવ્યના વિપાકના અતિશયપણાથી થતાં સ્થાન, તે બધાંય જીવને નથી. એ અશુભભાવો સ્થાન છે અનેક પ્રકારના એ જીવના સ્વભાવમાં નથી તેથી તેના અનુભવમાં પણ તે નથી. આહાહા ! આવું છે. ત્યાં તો ઠીક હવે. ૨૬ મો આકરો–

છવ્વીસ. કષાયના વિપાકનું મંદપણું, ઓલું અતિશય હતું ને ? અતિશય એટલે વિશેષ આકરો ઉદય હતો, અને આંહી અશુભભાવ થયો એ બેયમાં ભેગું નાખી દીધું. અને હવે કષાયના વિપાકનું મંદપણું, એ જેમનું લક્ષણ એવા જે વિશુદ્ધિસ્થાનો, એ શુભ પરિણામના પ્રકાર શુભજોગના પણ પ્રકાર, શુભજોગના પરિણામના પ્રકાર, કષાયના વિપાકનું મંદપણું એ બધોય જીવને નથી. પુદ્ગલ પરિણામ હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે.

વિશેષ કહેવાશે. (શ્રોતા:– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)